

LOMENÉ VÝRAZY

4. příklad: chyba – neuvedené podmínky; ještě má být $u \neq 0$, $u \neq 6$

5. příklad: chyba – pozor na minus před závorkou, chybí podmínky. Správně je:

$$\frac{(x-1)^2}{x-1} - (15x-7) = \frac{\cancel{(x-1)}(x-1)}{1 \cdot \cancel{(x-1)}} - 15x + 7 = x - 1 - 15x + 7 = -14x + 6, \quad x \neq 1$$

5. Lomené výrazy můžeme násobit a dělit podobně jako zlomky učebnice str. 25–31

PU

- **Jak na to?, str. 27** Velmi častou chybou při počítání s lomenými výrazy je to, že žáci krátí pouze část výrazu. Proto je nutno této problematice věnovat zvýšenou pozornost.

str. 28 Ukázkou ze starého matematického textu jsme zařadili záměrně, neboť na ní můžeme demonstrovat vývoj matematické symboliky a částečně i terminologie. Pokud by někdo raději citoval českou učebnici, je nutno si uvědomit, že první české učebnice matematiky se objevily až ve druhé polovině 19. století. Teprve v roce 1848 v Rakousku došlo ke zrovnoprávnění češtiny a němčiny, což otevřelo cestu k zavedení výuky v českém jazyce na středních a vysokých školách. První české učebnice matematiky pro základní školy se tak začaly objevovat v 50. letech 19. století, pro střední a vysoké školy ještě o desetiletí později.

- 1 Z textu je zřejmé, že autor zavádí a vysvětluje mocniny se záporným exponentem, což žáci probírali v 8. třídě. Autor považuje za nutné připomínat, že např. $a^3 = aaa$, takže počítání s exponenty ještě v této době nebylo příliš zafixováno.
- 2 Přibližný překlad je **Výklad nezbytných znalostí o počítání s písmeny a z algebry**.
- 3 Staré tisky jsou uloženy ve velkých knihovnách, např. v Národní knihovně. V posledních letech však lze najít množství starých tisků v digitalizované podobě na internetu.
- 4 Vzhledem k tomu, že spis vyšel v roce 1802, byl napsán na konci 18. nebo na začátku 19. století.
- 5 Franz Konrad Bartl se narodil 14. června 1750 ve Vejpřtech, zemřel 28. října 1813 v Olomouci. Po absolvování gymnázia ve Slavkově studoval na filozofické a právnické fakultě univerzity v Praze. V roce 1779 se stal mimořádným profesorem elementární matematiky na pražské filozofické fakultě. V roce 1782 přešel jako řádný profesor matematiky do Olomouce. Slavných současníků v jeho době, tj. ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století, můžeme jmenovat stovky, takže záleží na tom, z jaké oblasti bychom je vybírali. Pokud zůstaneme u matematiky, byli jeho současníky například zakladatel deskriptivní geometrie Gaspard Monge (1746–1818), P. S. Laplace (1749–1827) nebo C. F. Gauss (1777–1855). Druhá polovina 18. století byla například ve Francii obdobím **osvícenství** a **Velké francouzské revoluce** (1789). V našich zemích jde o období vlády Marie Terezie (1717–1780), Josefa II. (1741–1790) a jeho nástupců.

- **5.11** Žákům je nutno vysvětlit, že správnost úpravy nějakého výrazu nezjistí tak, že spočítají hodnotu původního a výsledného výrazu v nějakém čísle. Pokud by se tyto hodnoty lišily, je samozřejmě úprava špatná; rovnost však není důkazem správnosti! Například výrazy $\frac{x+1}{x+2}$ a $\frac{3x^2-1}{3x}$ mají v bodě $x = 1$ hodnotu $\frac{2}{3}$, přesto se zřejmě nerovnají.

VUC

- 5.1
a) $\frac{2}{3}$	d) $-\frac{56}{45} = -1\frac{11}{45}$
b) $\frac{7}{12}$	e) $\frac{21}{44}$
c) $\frac{27}{2} = 13\frac{1}{2}$	f) $\frac{4}{3} = 1\frac{1}{3}$

- 5.2 1. řádek: ne, má být $\frac{22r}{s^2}$, $s \neq 0$
 2. řádek: ano
 3. řádek: ne, má být $\frac{2v}{u}$, $u \neq 0$
 4. řádek: ano
 5. řádek: ano

5.3 1. řádek: podmínky: $u \neq 0$, $v \neq 0$

2. řádek: bez kráčení $\frac{3uv}{4xy} \cdot \frac{10x^2y}{21uv^2} = \frac{30uvx^2y}{84uv^2xy} = \frac{5x}{14v}$; s kráčením $\frac{\cancel{3} \cancel{u} \cancel{v}}{\cancel{4} \cancel{x} \cancel{y}} \cdot \frac{\cancel{10} \cancel{x}^2 \cancel{y}}{\cancel{21} \cancel{u} \cancel{v}^2} = \frac{1}{2} \cdot \frac{5x}{7v} = \frac{5x}{14v}$;
 podmínky: $u \neq 0$, $v \neq 0$, $x \neq 0$, $y \neq 0$

3. řádek: bez kráčení $\frac{4z}{9xy} \cdot \frac{3ay}{4bz} \cdot \frac{3x}{5ab} = \frac{36axyz}{180ab^2xyz} = \frac{1}{5b^2}$;

s kráčením $\frac{\cancel{4} \cancel{z}}{\cancel{9} \cancel{x} \cancel{y}} \cdot \frac{\cancel{3} \cancel{a} \cancel{y}}{\cancel{4} \cancel{b} \cancel{z}} \cdot \frac{\cancel{3} \cancel{x}}{\cancel{5} \cancel{a} \cancel{b}} = \frac{1}{1} \cdot \frac{1}{b} \cdot \frac{1}{5b} = \frac{1}{5b^2}$; podmínky $a \neq 0$, $b \neq 0$, $x \neq 0$, $y \neq 0$, $z \neq 0$

4. řádek: bez kráčení $14r^2s^2 \cdot \frac{3s-r}{10r^2-r} = \frac{42r^2s^3 - 14r^3s^2}{10r^2-r} = \frac{14r^2s^2 \cdot (3s-r)}{\lambda \cdot (10r-1)} = \frac{42rs^3 - 14r^2s^2}{10r-1}$;

s kráčením $14r^2s^2 \cdot \frac{3s-r}{10r^2-r} = 14r^2s^2 \cdot \frac{(3s-r)}{\lambda \cdot (10r-1)} = \frac{42rs^3 - 14r^2s^2}{10r-1}$; podmínky $r \neq 0$, $r \neq 0,1$

5.4 a) $\frac{2x}{y}$, $x \neq 0$, $y \neq 0$, $a \neq -1$

e) $\frac{a}{2b}$, $b \neq 0$, $b \neq 2a$

b) $\frac{m^2}{m-s}$, $m \neq \pm s$

f) c^2d^2 , $c \neq \pm d$

c) $\frac{p^2 + 2pq - 15q^2}{-p^2 + 2pq - q^2}$, $p \neq q$

g) $\frac{9uv^4 - 4u^3v^2}{4u^2 - 4uv + v^2}$, $v \neq 2u$

d) $\frac{6a^2 - 3ab}{b}$, $b \neq 0$

h) $5r^3 - 5r$, $r \neq \pm 1$

5.5	první výraz	podmínky	druhý výraz	podmínky	součin výrazů
	$45x - 5$	-----	$\frac{7x}{9x-1}$	$x \neq \frac{1}{9}$	$35x$, $x \neq \frac{1}{9}$
	$\frac{7+7x}{10-10x}$	$x \neq 1$	$\frac{5-5x}{1+x}$	$x \neq -1$	$\frac{7}{2}$, $x \neq \pm 1$
	$\frac{m^2-3m}{m^2+3m}$	$m \neq 0$, $m \neq -3$	$\frac{3m^2+9m}{3m}$	$m \neq 0$	$m-3$, $m \neq 0$, $m \neq -3$
	$\frac{50}{25b+5b^2}$	$b \neq 0$, $b \neq -5$	$\frac{5b+b^2}{6}$	-----	$\frac{5}{3}$, $b \neq 0$, $b \neq -5$